

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Факультет ветеринарної медицини

Кафедра хірургії і патофізіології ім. акад. І.О. Поваженка

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету
ветеринарної медицини
Микола ЦВІЛХОВСЬКИЙ

19 05 2022 р.

“СХВАЛЕНО”

на засіданні кафедри хірургії і
патофізіології ім. акад. І.О. Поваженка
Протокол №10 від “05” травня 2022 р.

Завідувач кафедри
Микола МАЛЮК

“РОЗГЛЯНУТО”

Гарантом освітньо-професійної програми
«Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»

Лариса ШЕВЧЕНКО

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ЗАГАЛЬНА І СПЕЦІАЛЬНА ХІРУРГІЯ»

Спеціальність 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»
(шифр і назва напрямку підготовки)

Освітня програма «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»
(шифр і спеціальність)

Факультет ветеринарної медицини
(назва факультету)

Розробники: Куліда М.А., кандидат ветеринарних наук, доцент
Ткаченко С.М., кандидат ветеринарних наук, доцент
Климчук В.В., кандидат ветеринарних наук, асистент

Київ – 2022 р.

Опис навчальної дисципліни

«Загальна і спеціальна хірургія»

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Освітній ступінь	Магістр	
Спеціальність	212 – «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»	
Освітня програма	«Ветеринарна медицина»	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	90	
Кількість кредитів ECTS	2	
Кількість змістових модулів	3	
Форма контролю	іспит	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки (курс)	3	-
Семестр	6	-
Лекційні заняття	30 год.	-
Практичні, семінарські заняття	-	-
Лабораторні заняття	30 год.	-
Самостійна робота	30 год.	-
Індивідуальні завдання	-	-
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	3курс, 6 семестр – 4	-

1. Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни

Мета – засвоєння основ хірургічної патології з конкретним уявленням про причини, етіологію, патогенез, діагностику та застосовувати комплексний підхід в проведенні лікування хірургічно хворих тварин.

Завдання – поєднати на практиці знання та уміння з загально-біологічних дисциплін безпосередньо з клінічними, засвоїти основи хірургічної патології, скласти чітке уявлення про причини, патогенез, принципи лікування та профілактику хірургічних захворювань тварин.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

Знати: клінічний прояв хірургічних захворювань, які реєструються у тварин, виявляти причини їх виникнення, вміти ставити точний діагноз, володіти в достатній мірі оперативними й консервативними методами лікування.

Вміти: встановлювати правильно діагноз, надавати потрібну індивідуальну хірургічну допомогу хворій тварині, проводити профілактичні заходи, спрямовані на запобігання виникнення масових хірургічних захворювань, давати їм наукове і економічне обґрунтування.

Набуття компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК7. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК9. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

Фахові (спеціальні) компетентності (ФК):

ФК2. Здатність використовувати інструментарій, спеціальні пристрої, прилади, лабораторне обладнання та інші технічні засоби для проведення необхідних маніпуляцій під час професійної діяльності.

ФК7. Здатність організовувати і проводити лабораторні та спеціальні діагностичні дослідження й аналізувати їх результати.

ФК12. Здатність розробляти та реалізовувати заходи, спрямовані на захист населення від хвороб, спільних для тварин і людей.

ФК13. Здатність розробляти стратегії профілактики хвороб різної етіології.

2. Програма та структура навчальної дисципліни для:

-повного терміну денної форма навчання (термін навчання 6 років)
спеціальність 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	ін д	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1.												
Тема 1. Коротка історія ветеринарної медицини. Предмет хірургії та її зв'язок з іншими дисциплінами Загальні відомості про хірургічні захворювання тварин, методи лікування та профілактики.	6	2	-	2	-	2	-					
Тема 2. Травматизм тварин (класифікація, профілактика). Вплив травми на організм. Кровотеча. Гостра анемія. Класифікація кровотеч та способи їх зупинки.	6	2		2		2						

Закриті ушкодження тварин.													
Тема 3. Рани (відкриті механічні пошкодження). Симптоми, класифікація, типи загоєння. Хірургічна інфекція: види та клінічні прояви.	6	2		2		2							
Тема 4. Хвороби кровоносних та лімфатичних судин. Пошкодження периферичних нервів. Змертвіння, виразки, нориці. Сторонні тіла. Зміщення внутрішніх органів.	6	2		2		2							
Тема 5. Хвороби шкіри (симптоми, діагностика та лікування). Хвороби м'язів (міозити, міопатози та атрофії).	6	2		2		2							
Тема 6. Хвороби сухожилків, сухожилкових піхов і бурс. Хвороби кісток та суглобів.	6	2	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Тема 7. Новоутворення. Класифікація. Методи діагностики та лікування.	6	2		2		2							
Змістовий модуль 2.													
Тема 8. Анатомія та фізіологія органу зору у тварин. Дослідження органу зору. Хвороби повік, кон'юнктиви та рогівки. Запалення судинного тракту та хвороби сітківки.	6	2		2		2	-	-	-	-	-	-	-
Тема 9. Анатомо-фізіологічна характеристика пальців у тварин. Особливості будови. Догляд за копитами та деформації. Хвороби ратиць у корів. Особливості деформацій	6	2		2		2	-	-	-	-	-	-	-

та захворювання копит у коней. Тема 10. Хвороби в ділянці голови.	6	2		2		2						
Тема 11. Хвороби в ділянці грудної порожнини. Хвороби в ділянці черевної порожнини.	6	2		2		2						
Тема 12. Хвороби хребта. Хвороби в ділянці тазової порожнини. Хвороби сечостатевого органів. Хвороби в ділянці молочної залози	6	2		2		2						
Тема 13. Статико-динамічний апарат кінцівок. Класифікація кульгавостей. Діагностика захворювань кінцівок.	6	2		2		2	-	-	-	-	-	-
Тема 14. Хвороби в ділянці грудної кінцівки. Хвороби в ділянці тазової кінцівки	6	2		2		2	-	-	-	-	-	-
Тема 15. Пластична хірургія. Малоінвазивна хірургія.	6	2		2		2						
Іспит												
Всього за 6 семестр	90	30		30	-	30	-	-	-	-	-	-

3. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.		
2.		
...		

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.		
2.		
...		

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовний модуль 1.		
1.	Знайомство з роботою хірургічної клініки. Амбулаторне та стаціонарне лікування тварин. Документація. Основи профілактики хірургічної інфекції організація хірургічної роботи. Поняття про фіксацію тварин, її мета. Ускладнення та запобігання їм. Методи клінічного обстеження тварини з хірургічною патологією. Підготовка тварин до операції. Післяопераційний догляд за тваринами.	2
2.	Техніка дослідження загального стану пораненої тварини, дослідження рани, хірургічна обробка ран. Лікування ран. Накладання первинних і вторинних швів.	2
3.	Сепсис (класифікація, клінічна картина, лікування та профілактика).	2
4.	Діагностика та лікування хвороб кровоносних судин та периферичних нервів. Діагностика та лікування тварин з хворобами змертвіння, виразками та норицями. Сторонні тіла (симптоми та лікування тварин за даної патології). Види зміщень внутрішніх органів, причини виникнення, діагностика та лікування.	2
5.	Причини виникнення дерматитів та екзем у тварин. Діагностика та лікування.	2
6.	Симптоми міозитів та міопатозів. Причини розвитку атрофій м'язів. Діагностика їх та лікування.	2
7.	Патогенез, клінічна картина та лікування захворювань сухожилків, сухожилкових піхов і бурс. Хвороби кісток, причини виникнення та клінічні ознаки. Методи діагностики та лікування переломів кісток. Хвороби суглобів, діагностика, симптоматика та методи лікування.	2
8.	Діагностика та лікування тварин за різних новоутворень. Пластична хірургія.	2
Змістовний модуль 2.		
9.	Анатомічна будова та фізіологія органа зору. Дослідження ока та його захисних пристосувань. Операції та оперативні втручання при лікуванні тварин за патології органа зору. Хвороби повік, сполучної оболонки та слізного апарату. Хвороби рогівки та кератокон'юнктивіти. Хвороби судинної оболонки ока та патологічний стан камерної вологи. Захворювання кришталика, патологія склоподібного тіла та зорового нерва. Патологія внутрішньочного тиску, травми ока та вірусні ураження очей.	2
10.	Анатомо-фізіологічні особливості будови копит коня, пальця і копитець продуктивних тварин і свиней та пальця дрібних тварин. Механізм копита і копитець, постановка кінцівок та її вплив на форму копит. Пододерматити. Діагностика та лікування Хвороби копит, характерні для коней. Ураження синовіальних утворень. Септичні пододерматити. Загальні питання профілактики захворювань копит. Підковування коней.	2
11.	Хвороби в ділянці ротової порожнини: запалення та вивих нижньощелепового суглобу, ретенційні кісти та ранули, хвороби зубів та слинних залоз. Гематома вушної раковини та отити.	2

	Некроз остистої зв'язки та хвороби стравоходу. Закриті травми та гнійні процеси в ділянці холки.	
12.	Пневмоторакс і гемоторакс: етіологія, діагностика та лікування. Зміщення внутрішніх органів: заворот, странгуляція, евентрація, пролапсус, випадіння. Грижі, класифікація, клінічні ознаки та лікування. Причини виникнення та лікування перитоніту.	
13.	Хірургічні хвороби в ділянці молочної залози. Андрологія. Післякастраційні ускладнення.	2
14.	Хвороби грудної кінцівки. Хвороби тазової кінцівки. Хвороби хребта, діагностика та лікування.	
15.	Малоінвазивна хірургія та пластика.	2
Всього годин		30
	Іспит	

7. Контрольні питання, комплекти тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами.

1. До якого з видів травматизму відносять пошкодження кінцівок чи інші травми тварин, отримані на пасовищах та в загонах?
2. При якому виді запалення місцеві клінічні ознаки виражені помірно, а загальний стан тварини залишається задовільним?
3. Який вид запалення спостерігається за іонізуючих радіаційних ураженнях?
4. Як називають запалення, що розвивається на слизових оболонках, коли в ексудаті з'являються домішки слизу?
5. Що є основною формою продуктивного запалення.
6. Який вид запалення характеризується великим вмістом фібрину і розвивається переважно у слизових, синовіальних та слизових оболонках.
7. Який вид запалення характеризується вмістом у ексудаті великої кількості еритроцитів, що зумовлено різким підвищенням проникності стінок судин мікроциркулярного русла.
8. У яких видів тварин реактивність організму на травму характеризується виведенням з ділянки запалення подразника шляхом серозної, рідше серозно-фібринозної, а при інфекційному запаленні – серозно-гнійної ексудації.
9. Як називається крововилив у суглобову порожнину?
10. Як називаються порушення в організмі, що виникають при дії механічних, фізичних, хімічних та інших чинників?
11. Як називається сукупність травм, виникнення, частота і характер яких залежить від певних умов?
12. Реакція організму тварини на травму?
13. Скільки фаз виділяють у розвитку та перебігу запалення?

14. Які види запалення розрізняють залежно від інтенсивності запальної реакції?
15. Як називають вихід крові за межі пошкодженої судини назовні, в анатомічну або новоутворену порожнину?
16. Як називають кровотечу в новоутворену порожнину під тиском або в анатомічну?
17. Які розрізняють кровотечі по типу пошкоджених судин?
18. Як називається кровотеча, що виникла безпосередньо після травми судини?
19. Як називається кровотеча, що виникає внаслідок гнійного розпаду судинної стінки?
20. Як називається механічне пошкодження тканин тіла тварини з порушенням цілісності зовнішніх покривів?
21. Назвіть основні симптоми ран?
22. Види загоєння ран.
23. Як називається тканина, що заповнює рановий дефект?
24. В чому полягає принципова відмінність закритих пошкоджень від ран?
25. До фізичних методів лікування запальних процесів відносять наступні
26. Що застосовують при лікуванні гнійних ран, з метою очищення ранової поверхні.
27. Яка терапія протипоказана при гостро-гнійних запальних процесах з виділенням великої кількості гнійного ексудату
28. Скільки існує стадій або ступенів шоку.
29. За лікування якого виду шоку разом з інфузійною терапією одночасно вводять антигістамінні препарати.
30. Як називається гематома, коли навколо гематоми розростається сполучна тканина.
31. На що перетворюється інфікована гематома?
32. Самий надійний спосіб зупинки кровотечі.
33. У який проміжок часу після травмування судин виникає припухлість за лімфо екстравазатів.
34. Чи застосовують холод при лікуванні лімфо екстравазатів.
35. Чи використовують дренаж при лікуванні лімфо екстравазатів.
36. Які шви накладають на органи при паренхіматозній кровотечі
37. Як загоюються операційні рани
38. Чи можна накладати шов на гранулюючу рану.
39. Який спосіб хірургічної обробки застосовують при лікуванні ран з широкою зоною пошкодження.
40. З якою метою роблять повне висікання рани.
41. Як називають маніпуляцію, що полягає у видаленні шерсті, обмиванні і дезінфекції шкіри навколо рани та очищення ранової поверхні від механічних забруднень.
42. Що найчастіше застосовують при лікуванні поранених тварин у першу фазу ранового процесу.

43. Гнійно-ферментативний тип очищення ран спостерігається у тварин якого виду?
44. Що є причинами вторинних пізніх кровотеч.
45. Як називають процес, за якого за рахунок мікрофіброblastів виникає спонтанне скорочення ранових поверхонь (на всю глибину) або просвіту трубчастих органів після пошкодження.
46. Класифікація ран за ступенем інфікування.
47. Як загоюються поверхневі рани шкіри або слизових оболонок.
48. Як називається глибоке порушення функцій центральної нервової системи, що характеризується спочатку різким збудженням її, а в подальшому – її виснаженням ?

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Факультет: *Ветеринарної медицини*

Кафедра: *Хірургії і патофізіології ім. акад. І.О.Поваженка*

Дисципліна: *Загальна і спеціальна хірургія*

Викладач: *Куліда Марія Анатоліївна*

«Затверджую»

Завідувач кафедри _____

проф. М.О.Малюк

«_____» квітня 2020 р.

Заліковий білет № 1

1. Що таке кровотеча?
2. Що таке періостит?
1	Запалення зв'язок
2	Запалення сухожилків
3	Запалення окістя
4	Запалення м'язів
3. Прогнатія, це:
1	Закупорювання стравоходу
2	Вкорочення нижньої щелепи
3	Вкорочення верхньої щелепи
4	Гіперкінез язика
4. Чи використовується дренаж при лікуванні лімфоекстравазату.
5. Патогномонічною ознакою перелому кістки є:
1	Гіперемія шкіри в ділянці патологічного осередку
2	Набряк ділянки патологічного осередку
3	Підшкірна гематома в ділянці патологічного осередку
4	Кісткова крепітація
6. Перерахуйте види хірургічної інфекції, залежно від виду збудника.
7. Запалення яких бурс буває в ділянці потилиці?
8. Назвіть симптоми відкритих травм
1	Кровотеча, біль, зянення
2	Припухання шкіри, утворення виразок, блювання

- 3 Коліки, болісність стінки живота, папіломи
- 4 Гостра анемія, свербіж шкіри, утворення нориць

9. Othematoma – це

10. Як лікують остеомієліт ребра?

11. Що таке кератокон'юнктивіт?

- 1 Запалення повік (лусочкове, виразкове, крайове)
- 2 Запалення сполучної оболонки ока та рогівки
- 3 Запалення райдужки і війкового тіла
- 4 Запалення хоріоїдеї і сітківки

12. Як лікують рану суглобу?

13. Які збудники в основному викликають сепсис з метастазами?

14. Лікування парезу периферичного походження.

15. Артоз, це:

- 1 Хронічне захворювання суглобів незапального характеру
- 2 Хронічне проліферативне запалення суглобів
- 3 Асептичне запалення суглобів
- 4 Гнійне запалення суглобів

16. Загальна реакція організму на травму?

17. Naemothorax – це

18. Чи можна застосовувати масаж при лікуванні абсцесу?

19. У зв'язку з чим проводиться ампутація пальця у парнопалих тварин?

20. Як лікують випадіння прямої кишки?

21. Назвіть тканину, що заповнює рановий дефект.

22. Які симптоми спостерігаються при вправи мій грижі?

23. З якою метою виконують артроцентез?

24. Які види пухлин зустрічаються на слизовій оболонці cavum oraliae?

25. Що таке екзема?

- 1 Запалення волосяних цибулин
- 2 Запалення основи шкіри
- 3 Запалення волосяної сальної залози
- 4 Запалення епідермісу

26. Провізорні методи зупинки кровотечі?

27. Що таке подотрохлеїт?

28. Ecnucleosio oculi – це

29. Що таке гангрена? Назвіть види гангрен.

30. Що таке заковка і як її лікують?

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

«Затверджую»

Завідувач кафедри _____
проф. М.О. Малюк

Факультет: Ветеринарної медицини

Кафедра: Хірургії і патофізіології ім. акад. І.О. Поваженка

Дисципліна: Загальна та спеціальна хірургія

Викладач: Куліда Марія Анатоліївна

Екзаменаційний білет № 30.

1. Травматизм: класифікація та профілактика.
2. Лікування асептичної резорбтивної лихоманки.
3. Вкажіть вірну відповідь:
 - 3.1 Міозит – це запалення ?
 - а) зв'язок; б) м'язів; в) окістя; г) сухожилків
 - 3.2 Назвіть симптоми закритих травм:
 - а) біль, кровотеча; б) припухання шкіри, утворення виразок, блювання; в) гостра анемія, свербіж шкіри; г) кровотеча, біль, зянення.
 - 3.3 Чи використовується дренаж при лікуванні абсцесів?
 - а) так; б) ні.
 - 3.4 Яка хірургічна інфекція викликається гнійними мікроорганізмами?
 - а) анаеробна; б) гнилісна; в) аеробна; г) специфічна.
 - 3.5 Обмежене гнійне запалення тканин – це
 - а) піемія; б) флегмона; в) септицемія; г) абсцес.
 - 3.6 Усі випадкові рани загоюються –
 - а) під струпом; б) вторинним натягом; в) первинним натягом; г) ніколи не загоюються.
 - 3.7 Скільки існує стадій опіку
 - а) 3; б) 5; в) 4; г) 6.
 - 3.8 Ускладненням абсцесу може бути –
 - а) рана; б) флегмона; в) нориця; г) остеосаркома; д) сепсис.
 - 3.9 Запалення лімфатичних судин – це
 - а) флебіт; б) лімфангоїт; в) лімфаденіт; г) тромбофлебіт.
 - 3.10 Вивертання частини кишки у провіт самої себе – це
 - а) інвагінація; б) заворот; в) евентрація; г) странгуляція.

8. Методи навчання

- Читання лекцій.
- Проведення лабораторних занять і опрацювання методик.
- Опитування під час занять.
- Додаткові щотижневі консультації.
- Проведення рубіжного контролю – залік.

9. Форми контролю

- усне опитування;
- контрольні роботи по відповідних темах;
- здача модулів;
- здача заліку.

10. Розподіл балів, які отримують студенти.

Оцінювання знань студента відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України» (наказ про уведення в дію від 27.12.2019 р. № 1371).

Поточний контроль				Рейтинг з навчальної роботи $R_{НР}$	Рейтинг з додаткової роботи $R_{ДР}$	Рейтинг штрафний $R_{ШТР}$	Підсумкова атестація (екзамен чи залік)	Загальна кількість балів
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3	Змістовий модуль 4					
0-100	0-100	0-100	0-100	0-70	0-20	0-5	0-30	0-100

Примітки: 1. Відповідно до «Положення про кредитно-модульну систему навчання в НУБіП України», затвердженого ректором університету 03.04.2009 р., рейтинг студента з навчальної роботи $R_{НР}$ стосовно вивчення певної дисципліни визначається за формулою

$$R_{НР} = \frac{0,7 \cdot (R^{(1)}_{ЗМ} \cdot K^{(1)}_{ЗМ} + \dots + R^{(n)}_{ЗМ} \cdot K^{(n)}_{ЗМ})}{K_{ДИС}} + R_{ДР} - R_{ШТР},$$

де $R^{(1)}_{ЗМ}, \dots, R^{(n)}_{ЗМ}$ – рейтингові оцінки змістових модулів за 100-бальною шкалою;
 n – кількість змістових модулів;
 $K^{(1)}_{ЗМ}, \dots, K^{(n)}_{ЗМ}$ – кількість кредитів ECTS, передбачених робочим навчальним планом для відповідного змістового модуля;
 $K_{ДИС} = K^{(1)}_{ЗМ} + \dots + K^{(n)}_{ЗМ}$ – кількість кредитів ECTS, передбачених робочим навчальним планом для дисципліни у поточному семестрі;
 $R_{ДР}$ – рейтинг з додаткової роботи;
 $R_{ШТР}$ – рейтинг штрафний.

Наведену формулу можна спростити, якщо прийняти $K^{(1)}_{ЗМ} = \dots = K^{(n)}_{ЗМ}$. Тоді вона буде мати вигляд

$$R_{НР} = \frac{0,7 \cdot (R^{(1)}_{ЗМ} + \dots + R^{(n)}_{ЗМ})}{N} + R_{ДР} - R_{ШТР}.$$

Рейтинг з додаткової роботи $R_{ДР}$ додається до $R_{НР}$ і не може перевищувати 20 балів. Він визначається лектором і надається студентам рішенням кафедри за виконання робіт, які не передбачені навчальним планом, але сприяють підвищенню рівня знань студентів з дисципліни.

Рейтинг штрафний $R_{ШТР}$ не перевищує 5 балів і віднімається від $R_{НР}$. Він визначається лектором і вводиться рішенням кафедри для студентів, які матеріал змістового модуля засвоїли невчасно, не дотримувалися графіка роботи, пропускали заняття тощо.

2. Згідно із зазначеним Положенням *підготовка і захист курсового проекту (роботи)* оцінюється за 100 бальною шкалою і далі переводиться в оцінки за національною шкалою та шкалою ECTS.

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка національна за результати складання	
	екзамену	заліку
90 – 100	Відмінно	Зараховано
74-89	Добре	
60-73	Задовільно	
0-59	Незадовільно	Не зараховано

11. Методичне забезпечення:

1. Куліда М.А., Дорошук В.О., Сухонос В.П., Солонін П.К., Литвиненко Д.Ю., Ткаченко С.М., Тарнавський Д.В., Пріліпко О.В., Кровотечі (етіологія, патогенез, лікування) / Методичні вказівки для студентів зі спеціальності 6.110101 - «Ветеринарна хірургія». – 26 с.
2. Сухонос В.П., Дорошук В.О., Тарнавський Д.В., Ткаченко С.М., Солонін П.К., Литвиненко Д.Ю., Петренко О.О., Пріліпко О.В., Куліда М.А., Корж А.В. Дисплазії суглобів кінцівок у собак (етіологія, патогенез, лікування, профілактика) Методичні вказівки для магістрів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації із спеціальності 8.110101 – «Ветеринарна медицина».- 59с.
3. Тарнавський Д.В., Ткаченко С.М., Солонін П.К., Литвиненко Д.Ю., Дорошук В.О., Сухонос В.П., Петренко О.О., Пріліпко О.В., Куліда М.А., Корж А.В. Біологія раньового процесу. Методичні вказівки для студентів зі спеціальності 6.11010101 - «Ветеринарна хірургія».- 24с.
4. Тарнавський Д.В., Ткаченко С.М., Солонін П.К., Литвиненко Д.Ю., Дорошук В.О., Сухонос В.П., Петренко О.О., Пріліпко О.В., Куліда М.А., Корж А.В. Хірургічна інфекція Методичні вказівки для студентів зі спеціальності 6.11010101 - «Ветеринарна хірургія».- 42с.
5. Тарнавський Д.В ., Ткаченко С.М., Солонін П.К., Литвиненко Д.Ю., Дорошук В.О., Сухонос В.П., Петренко О.О., Пріліпко О.В., Куліда М.А., Корж А.В. Ортопедія сільськогосподарських тварин. Методичні вказівки для студентів зі спеціальності 6.11010101 - «Ветеринарна хірургія».- 38с.
6. Кровотечі: етіологія, патогенез, лікування (методичні вказівки з проведення лабораторних занять із студентами ОКР «Бакалавр» спеціальності «Ветеринарна медицина») / В.О.Дорошук, В.П.Сухонос, П.К.Солонін, М.А.Куліда, С.М.Ткаченко, Д.В.Тарнавський. – Вид. центр. НУБіП України, 2012. – 26 с.
7. Дисплазії суглобів кінцівок у собак: етіологія, патогенез, лікування, профілактика (методичні вказівки з проведення лабораторних занять із

- студентами ОКР «Бакалавр» спеціальності «Ветеринарна медицина») / В.О.Дорошук, В.П.Сухонос, П.К.Солонін, М.А.Куліда, С.М.Ткаченко, Д.В.Тарнавський. – Вид. центр. НУБіП України, 2012. – 59 с.
8. Біологія ранового процесу (методичні вказівки з проведення лабораторних занять із студентами ОКР «Бакалавр» спеціальності «Ветеринарна медицина») / В.О.Дорошук, В.П.Сухонос, П.К.Солонін, М.А.Куліда, С.М.Ткаченко, Д.В.Тарнавський. – Вид. центр. НУБіП України, 2012. – 24 с.
 9. Хірургічна інфекція (методичні вказівки з проведення лабораторних занять із студентами ОКР «Бакалавр» спеціальності «Ветеринарна медицина») / В.О.Дорошук, В.П.Сухонос, П.К.Солонін, М.А.Куліда, С.М.Ткаченко, Д.В.Тарнавський. – Вид. центр. НУБіП України, 2012. – 42 с.
 10. Ортопедія сільськогосподарських тварин (методичні вказівки з проведення лабораторних занять із студентами ОКР «Бакалавр» спеціальності «Ветеринарна медицина») / В.О.Дорошук, В.П.Сухонос, П.К.Солонін, М.А.Куліда, С.М.Ткаченко, Д.В.Тарнавський. – Вид. центр. НУБіП України, 2012. – 38 с.
 11. Рекомендації до лабораторних занять з ветеринарної офтальмології. Методичні вказівки для підготовки фахівців ОКР «Бакалавр» за спеціальністю 6.110101 – «Ветеринарна медицина» / В.О.Дорошук, В.П.Сухонос, П.К.Солонін, М.А.Куліда, С.М.Ткаченко, А.Г.Міластная, Д.В.Тарнавський та ін. – Вид. центр. НУБіП України, 2013. – 50 с.

12. Рекомендована література:

Основна:

1. Загальна ветеринарна хірургія / за ред. проф. Борисевича В.Б. – К.: в Вища школа, 1992.
2. Загальна ветеринарно-медична хірургія / за ред. проф. Борисевича В.Б. – К.: Науковий світ, 2001.
3. Загальна ветеринарна хірургія / за ред. проф. Панька І.С. – Біла Церква, 1998.
4. Практикум із загальної та спеціальної хірургії / за ред. проф. Калашніка І.О. – К.: Урожай, 1995.
5. Общая ветеринарная хирургия / под. ред. Поваженка И.Е. – К.: УСХА, 1989.
6. Спеціальна ветеринарна хірургія / за ред. проф. Борисевича В.Б. – К.: Вища школа, 1993.
7. Борисевич В.Б., Панько І.С., Терес М.О., Издепский В.Й. Спеціальна ветеринарна хірургія. – К.: Видавн. УСГА, 1993. – 493с.
8. Специальная ветеринарная хирургия / под. ред. Шакалова К.Ш. – Л.: Агропромиздат, 1986. – 477 с.

9. Поваженко І.Е., Братюха С.І., Калиновський Г.Н. Частная ветеринарная хирургия.- К.:Вища школа, 1991. – 227 с.
10. Шакалов К.И., Башкиров Б.А., Семенов Б.С. Хирургические болезни сельськoхoзяйственных. – Л: Агропромиздат, 1987. – 254 с.
11. Калашнік І.О., Панько С.І., Передера Б.Я., Русінов О.Ф., Юрченко Л.І., Сарбаш Д.В. Практикум із загальної та спеціальної хірургії . – К.: Урожай, 1995. – 252 с.
12. Поваженко І.О., Борисевич В.Б. Болезни конечностей животных. – К.: Урожай, 1987. – 204 с.
13. Борисевича В.Б. Ветеринарна ортопедія і офтальмологія. – К.: Урожай, 1991. – 133с.
14. Панько І.С., Власенко В.М., Гамота А.А., Рубленко М.В., Издепський В.Й., Петренко О.Ф., Ільницький М.Г. Спеціальна ветеринарна хірургія. – Біла Церква, БДАУ, 2003. – 416 с.
15. Борисевич В.Б., Терес М.О., Салістий В.Т. Хірургія, офтальмологія і ортопедія. — К.: Вища шк., 1988. — 287 с.
- 16.. Кузнецов О.К «Ветеринарна хірургія, ортопедія і офтальмологія».- К.: Вища школа, 1978
- 17.. Петренко О.Ф та ін.«Хірургія ветеринарної медицини».-К.:Вища освіта, 2005.- 399
- 18.Навчальний довідник – НМЦ, 2006

Додаткова:

1. Бурденюк А.Ф., Власенко В.М. Хирургия в промышленном свиноводстве. – К.: Вища школа, 1985.
2. Бурденюк А.Ф., Власенко В.М., Панько І.С. Хирургические болезни с.-х. животных. – К.: Урожай, 1988.
3. Кузьнецов Г.С. Хирургические операции у КРС. – Л.: Колос, 1973.
4. Поваженко І.Е. Кастрация животных. – К.: Урожай, 1975.
5. Власенко В.М., Тихонюк Л.А. Хірургія у конярстві. – К.: Урожай, 1995.
6. Борисевич В.Б., Борисевич Б.В., Петренко О.Ф., Петренко О.О., Борисевич Ю.Б., Дорошук В.О. Ветеринарно- медична офтальмологія. – К.: «Арістей». – 2006. – 212с.
7. Мазуркевич А.Й., Тарасевич В.Л., Дж. Клугі Патофізіологія тварин. – К.: Вища школа, 2000.
8. Про ветеринарну медицину: Закон України від 15.11.2001 р. Про внесення змін до Закону України "Про ветеринарну медицину" від 16.11.2006 р.
9. Борисевич В.Б., Поваженко І.О., Братюха С.І., Терес М.О., Сухонос В.П., Калиновський Г.М., Міщишин В.Т. Загальна ветеринарна хірургія. - К.: Вища школа, 1992.-310 с.
10. Бурдинюк А.Ф. Хвороби копит. -К.: Урожай, 1968.
- 11.Власенко В.М., Тихонюк Л.А., Рубленко М.В. Оперативна хірургія, анестезіологія і топографічна анатомія. - Біла Церква, 2006.

13. Інформаційні ресурси:

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov>

<https://www.oie.int/en/home/>

<https://uk.wikipedia.org/>